

Skära, såga och borra i trä

Såga, borra och skära kommer du göra mycket i slöjden. Det är tre vanliga sätt att bearbeta och ta bort trämaterial när man skapar föremål. De tekniker som används på detta sätt kallas *skärande bearbetning*.

Bildhuggeri är när man skapar motiv genom att hugga bort material ett arbetsstycke.

Borrning är när man gör runda hål med en borrar.

Hyvling är när man tar bort det yttersta lagret med en hyvlar.

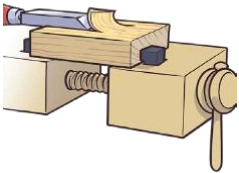
Kapning är när träet delas tvärs över ådringen.

Klyvning är när träet delas utmed ådringen.

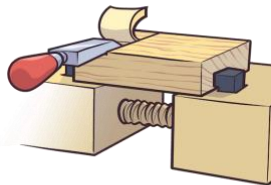
Sågning är när man delar ett föremål med såg.

Täljning är när man skär bort bitar med en kniv.

Urholkning är när man gröper ur en skålform ur ett trästycke.

Så här skär man i träfibrernas riktning med ett stämjärn.

För att skära bort ett stycke trä tvärs över fibrernas riktning sågar du först ett spår med en såg.

Tälja

Slöjdniven används när man täljer figurer i trä.

Så här täljer du

Det vanligaste sättet att tälja är ifrån dig med en slöjdniv eller morakniv.

- Sitt ner stadigt med benen isär.
 - Se till att ingen annan är i närheten eller passerar framför dig.
 - Du kan stödja armbågarna mot kroppen för att få ett bättre stöd.
 - Håll kniven med din högra hand om du är högerhänt.
 - Håll träbiten med den andra handen och mellan benen.
 - Håll kniven nästan parallellt med träbiten och tryck kniven långsamt och försiktigt framåt.
 - Om du gör små knivrörelser kan du hjälpa till att styra kniven
-
- *Bandkniven* används till grovre täljning. Håll den med båda händerna för att få mer kraft i draget. Med en täljhäst håller du fast arbetsstycket.
 - *Slöjdniven* är en liten smidig kniv med kort skaft och böjd egg.
 - *Karvsnittskniven* har en kort rak egg och används för att karva dekorationer.
 - *Scoutkniven* har en parerstång som hindrar fingrarna från att komma åt eggen. Den används också för täljning.
 - *Skedkniven* har ett kraftigt böjt blad för att gröpa ur trästycken, till exempel när man formar en sked eller en skål.
- Knivar som är vanliga i träslöjdssalen.

De här knivarna är vanliga i slöjdsalen:

Hyvling

Håll hyveln stadigt i båda handtagen och hyvla alltid i samma riktning som träets fibrer. Bilden visar en putshyvel.

Hyvling betyder att man skär bort det översta skiktet på ett trästycke. Det gör man för att jämna till en yta eller minska tjockleken på en plank.

Hyveln har en vass egg som skär genom materialet och som kan vara rak eller böjd. Eggen är slipad i änden på ett hyveljärn som flyttas uppåt och nedåt för att ställa in hur mycket material som ska hyvlas bort.

Rubanken och putshyveln är två vanliga hyvlar i träslöjdssalen.

Verktyg och redskap för hyvling

hyvel

hyvelbänk

putshyvel

rubank

Borrning

- Titta på änden på brädan. Oftast är den böjd något, så att ena sidan är högst på mitten och den andra högst på kanterna. Med hyveln ska du ta bort så mycket material att ytorna blir parallella med varandra.
- Lägg brädan i hyvelbänken och spänn fast den så att den sida som är högst på mitten är vänd uppåt.
- Ställ dig stadigt med den ena foten något framför den andra så att du kan hyvla framåt.
- Håll i hyveln med båda handtagen. Lägg hyvelns främre sula på änden av brädan så att skäret ligger utanför brädans kant.
- Tryck hyveln lätt mot brädan och skjut hyveln framåt för att hyvla.
- Fortsätt tills kupningen är borta utmed hela brädans längd.
- Kontrollera att ytan är helt plan genom att lägga en ställinjal mot brädan. Finns det någon glipa mellan linjalen och ytan? Om det gör det ska du fortsätta hyvla där ytan är högst.
- Vänd brädan och hyvla ner ytan tills den också är helt plan.

Borra

När du borrar med handbormaskin är det viktigt att du står stadigt. Ha alltid på dig skyddsglasögon!

Borrning är en teknik för att göra hål. Man använder en borr som skär ner i materialet. Skären på borren är spiralformade så att spånen följer med upp ur hålet när borren snurrar.

Om du ska skruva i en stor skruv eller slå i en grov spik borrar du först ett litet hål för att inte träet ska spricka.

Borrning kan göras med en handdriven bormaskin där du snurrar borsten genom att rotera en vev på sidan. I slöjdsalen finns säkert också eldrivna handbormaskiner och en pelarborr.

Handbormaskinen kan du använda själv om du först får instruktioner av läraren. Men det är bara läraren som får använda pelarborren.

Borrens delar. Tvärskäret i borrens spets är vinklat mot huvudskären.

Borrens spiralspår transporterar upp träspånen ur hålet.

Så här borrar du

- Om du har långt hår sätter du upp håret eller tar på dig hårnät så det inte fastnar i den roterande borsten. Ta på dig skyddsglasögon.
- Mät upp och markera hålets position innan du borrar. Markera med en penna eller använd en körnare om materialet är hårt.
- Spänn fast arbetsstycket så att det sitter stadigt. Håll inte fast det med händerna!
- Borra inte direkt mot bordet. Lägg en planka under eller se till att borsten kommer ut i luften.
- Håll bormaskinen stadigt och tryck borsten mot materialet lagom hårt. Stanna genast maskinen om borret börjar hugga.
- Små hål borrar med högre varvtal än stora hål. Ju hårdare materialet är, desto lägre bör varvtalet vara.
- Använd en borste för att sopa bort spån. Då får du inga flisor i händerna.

Verktyg och redskap för borrning

borr

bormaskin

borrsväng

drillborr

pelarborrmaskin

syl

Lacker och oljor är genomskinliga och används i stället för målarfärg om man vill bevara materialets struktur eller nyans.

Träytor som ska vara utomhus skyddas med grundfärg som också gör att täckfärgen fäster bättre. Allra sist kan man lägga på ett lager lackfärg som gör ytan ännu mer tålig mot väder och slitage.

Det finns vattenbaserade och lösningsmedelsbaserade lacker och färger. Om du använder en vattenbaserad färg kan du både späda färgen och rengöra penseln med vatten.

Så här gör du för att måla

- Förarbetet är viktigt när du ska måla. Om inte ytan är bra blir inte heller målningen bra. Putsa din träbit med fint slippapper innan du målar, lackar eller oljar.
- Två tunna lager färg är bättre än ett tjockt. Annars kan färgen rinna och bilda fula droppar.
- Använd en bra pensel och späd ut färgen så att den är lagom tjock och lätt att stryka ut.
- Det är svårt att få bort färg som hamnat på fel ställe. Täck över det som inte ska målas med skyddspapper eller maskeringstejp.

Verktyg och redskap för målning

målarfärg

alkydfärg

akrylfärg

oljefärg

linolja

vattenburen färg

pensel

Sammanfattning

- Träföremål kan ytbehandlas för att ytan ska bli fin och tålig.
- Vanliga tekniker för ytbehandling är filning och slipning.

- Med målning, lackning och oljning kan man skydda ytan mot väder och slitage.